

برنامه ریزی درسی و روش تدریس نوین

حامد صالحی ، فرشاد بهارلویی یانچشمه

1 دانشگاه تربیت معلم شهید آیت نجف آباد Hamedsalehi4761@gmail.com
2 دانشگاه تربیت معلم شهید آیت نجف آباد Farshadbaharlouei@yahoo.com

چکیده

هدف از مقاله حاضر ، معرفی رویکرد آینده پژوهی در برنامه درسی و اهداف و نقش آن برای مدیران و معلمان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت می باشد. به دلیل سیاست گذاری و برنامه ریزی های آینده نگرانه در آموزش و پرورش با در نظر گرفتن ابعاد مختلف تربیت و همچنین پیش بینی هوشمندانه مسائل و چالش ها و تهدیدات پیش رو، امری ضروری است. این مقاله با روش توصیفی و تحلیلی صورت گرفته و از مطالعات و تحقیقات پیشین صاحب نظران و پژوهشگران استفاده شده است و نگارندگان توانسته اند به نظرات و مطالب جدیدتری دست یابند و نتایج بدست آمده عبارتند از: آینده پژوهی رویکردی است که در برنامه ریزی درسی تعلیم و تربیت نوین الزم و ضروری می باشد و باید نگرش معلمان، مدیران و حتی دانش آموزان در دوره های تحصیلی و والدین نسبت به تحولات در آینده عوض شود و برنامه درسی و مطالب را طوری تدوین نمایند که دانش آموزان با تفکر خالق به بار آیند و پیش بینی های الزم را برای تغییر در آینده مهیا نمایند و پژوهش محورانه جهت رفع مشکلات آینده عمل نمایند و آینده پژوهی جزء الینفک برنامه های اجرایی مدارس باشد. (رضا خلیفه ، مصطفی خلیفه)

کلیدواژه ها : برنامه ریزی درسی نوین ، تدریس نوین ، تعلیم و تربیت

مقدمه

امروزه در اثر تحولات پرشتاب جهانی و توسعه ی روز افزون علوم و فناوری، روش های آموزشی سنتی کارایی کمتری داشته و تحولی گسترده در نظام های آموزشی و فرایند یادگیری - یاددهی ایجاد شده است.

نظام آموزشی ما، از تصور ما نسبت به آینده مایه می گیرد. از این رو اگر تصور ما از آینده جامعه با واقعیت موجود آن منطبق نباشد، نظام آموزشی آن جامعه سیر نزولی در پیش خواهد گرفت. نظام های آموزشی بالنده از سرعت تغییرات و تحولاتی که جهان را دگرگون می کند به خوبی آگاهند. باید گفت آموزش و پرورش مشخص مسیر انسان ها به سوی توسعه و تعالی است و با توجه به این تغییرات و تحولات و بهره گرفتن منطقی از امکانات و انتخاب نزدیک ترین راه می توان این مسیر را به درستی تبیین نمود. توجه به آینده پژوهی و نگاه آینده نگرانه در سازمان های آموزشی آهنگ تحول و ماندگاری آنهاست. آینده بر ما می تازد، پس باید برای رویارویی با آن آماده بود و در زمانه پر آشوب و سرشار از تغییر و تحول، تنها با مسلح شدن به روش شناسی آینده است که آموزش و پرورش می تواند با بازبینی مقوله یادگیری، خونی تازه در رگ های خود جاری کند. (تافلر ۱۳۷۷)

آموزش و پرورش ایران برای اصلاح خود با چالشهایی همچون به روز نبودن روش تدریس ها، کمبود اعتبارات و فضاهای آموزشی و دیوارکشی بین بعد پرورشی و بعد آموزشی و ضعف در فراهم کردن

مدیریت آموزشی کارآمد و متخصص و ناتوانی در بکارگیری فناوری های اطلاعات و روش های جدید و ... مواجه می باشد، بنابراین آینده نگری و آینده شناسی می تواند در برنامه ریزی های مختلف آموزش و پرورش به ویژه برنامه درسی برای مقابله با تهدیدات و نگرانی های تربیتی آینده پیشگیرانه عمل نماید، مشروط بر آن که مسئولان با هوشمندی، علمی و عاقلانه و در نظر گرفتن تمامی جوانب و نیازها دست بکار شوند و در رفع مسایل و مشکلات، گام موثر بردارند تا در آینده نه چندان دور بر مشکلات فائق شوند. امروزه ماموریت و تلاش عمده برنامه ریزی در کشورهای توسعه یافته، علاوه بر توجه جدی به چالش های کنونی و ارائه رهیافت هایی مقطعی، تفکر در خصوص چالش های آینده و نحوه ی مواجهه و قدرت یابی در آن عرصه هاست. برنامه ریزی هم اکنون با ارتقاء نقش خود را به دنبال تسخیر آینده با اندیشه های ایفای نقش جدی و سهم خواهی در آن است. (بنی سی ، ۱۳۸۷)

پیشینه تحقیق

با گسترده شدن فناوری اطلاعات و نفوذ وسایل ارتباط از راه دور به عمق جامعه، ابزارها و روشهای آموزش نیز دچار تحول شدند

تحول این ابزارها در جهتی است که هر فرد در هر زمان و هر مکان بتواند با امکانات خودش و در بازه زمانی که خودش مشخص می کند مشغول یادگیری شود. با ورود کامپیوتر به زندگی انسانها و به موازات آن گسترش شبکه اینترنت، بسیاری از تعاریف و خدمات اجتماعی تغییر یافته و یا به سمت تحول بنیادی در حرکت است، و هر روزه تأثیرات این دگرگونیها در زندگی روزمره ی ما بیشتر نمایان می گردد. این جهان مجازی که پدیده ی هزاره ی سوم تمدن بشری است، در ابتدای راه خود دستاوردهای کم نظیری برای جوامع امروزی به ارمغان آورده است. کاظمیان و دیگران (۱۳۹۲). همچنین رشد سریع استفاده از کامپیوتر و فناوری های مبتنی بر آن در طی دو دهه ی گذشته تأثیر شگرفی را بر نظام آموزشی سراسر جهان داشته است. دانش و مهارت های فناوری کامپیوتر در حال مبدل شدن به یک ابزار آموزشی در مدارس و موسسات آموزش عالی است (سعود، ۲۰۱۰، مرادی و همکارانش (۱۳۹۲) در مقاله ای تحت عنوان "ضرورت آینده پژوهی در تغییر برنامه درسی آموزش و پرورش" نتیجه گرفته اند از آنجا که آموزش از طریق برنامه درسی معنا و مفهوم می یابد، می بایست با بررسی و بازنگری مداوم، تلاش شود تا برنامه درسی با غنای کامل و عملی خود بتواند به تمام نیازهای کنونی و دگرگونی پرشتاب آینده پاسخ دهد و آینده پژوهی در برنامه درسی با توجه به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش یک ضرورت است.

کاظمی نجف آبادی (۱۳۹۲) در مقاله ای تحت عنوان "آینده پژوهی و تغییر در برنامه درسی" نتیجه می گیرد که رابطه معناداری بین آینده پژوهی و تغییر در برنامه درسی وجود دارد و افزایش آگاهی معلمان و مدیران در برنامه درسی می تواند در نوآوری برنامه ها در آینده موثر افتد و پیشنهاد می کند معلمان با ثبت تجربه های بدست آمده در خصوص تغییر برنامه درسی و تاثیر آن بر دانش آموزان در آینده نزدیک برای بهبود وضعیت آموزشی برنامه درسی کمک گیرند.

صادق و همکارانش (۱۳۹۲) در مقاله ی "تغییر در برنامه های درسی بر مبنای آینده پژوهی" آینده پژوهی را در برنامه ی درسی ضروری تلقی می کنند و تغییرات اصولی بر اساس تصویر کلی از آینده را در برنامه درسی آموزش و پرورش می دانند.

ضرورت، اهمیت و اهداف آموزش الکترونیکی و نوین

نیازهای روزافزون مردم به آموزش، عدم دسترسی آنها به مراکز آموزشی، کمبود امکانات اقتصادی، کمبود آموزشگران مجرب و هزینههای زیادی که صرف آموزش می شود، متخصصان را بر آن داشت تا با کمک فناوریهای اطلاعات، روشهای جدیدی برای آموزش ابداع نمایند که هم اقتصادی و هم با کیفیت باشد و هم بتوان با استفاده از آن به طور همزمان جمعیت کثیری از

فراگیران را تحت آموزش قرار داد. امروزه مفهوم سواد، دیگر توان خواندن و نوشتن نیست. به قول الوین تافلر در قرن بیست و یکم، بیسوادان آنهایی نیستند که نمیتوانند بخوانند یا بنویسند بلکه کسانی هستند که نمیتوانند یاد بگیرند و بازآموزی کنند. تحولات سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات در دهه ی اخیر، جهان را با یک بی ثباتی به تعبیر جدید و نیاز همه گیر به بازآموزی و یادگیری مواجه ساخته است. اقدام به صدور گواهینامه بین المللی کاربری رایانه یکی از اقدامات جهانی در زمینه ی بازآموزی است. (کلارک و ای . میر ، ۱۳۸۸)

عراقیه و همکارانش (۱۳۹۷) در مقاله ی " تبیین آینده پژوهی در ارتقاء برنامه های درسی " نتیجه گرفته اند که پیوندی میان آینده پژوهی و برنامه درسی وجود دارد و الزمه آن قیام به عمل است و جایگاه آینده پژوهی در برنامه درس آموزش و پرورش باید مورد تحلیل قرار گیرد کشاورزی و همکارانش (۱۳۹۶) در مقاله شان "محتوای برنامه درسی مبتنی بر توسعه آینده پژوهی در آموزش عالی ایران" نتیجه گرفتند که چون آموزش عالی با عواملی مانند کاهش کیفیت آموزش و عدم تناسب با نیازها روبروست، در پاسخ با این چالش ها، آموزش عالی برای ارتقاء کیفیت فرصت های یادگیری باید در محتوای برنامه های درسی آینده جهت گیری نوینی را دنبال کند و مبتنی بر آینده پژوهی باشد.

کوپر(۲۰۰۵) در تحقیقات خود نشان می دهد که برنامه درسی موجود در دانشگاه ها ناتوان از مجهز نمودن دانشجویان به مهارت های مورد نیاز جهت زندگی و کار در دنیای آینده می باشد

آنچه از نظرات و تحقیقات پیشین استنباط می شود آینده پژوهی را راهبرد اساسی در توسعه برنامه درسی می دانند و تغییرات جدی در آن بر مبنای آینده پژوهی را یک ضرورت تلقی می نمایند و توانسته اند نقش رویکرد آینده پژوهی را در برنامه های درسی تعلیم و تربیت نوین را تفسیر و موشکافی نمایند.

روشهای سنتی آموزش، دیگر پاسخگوی این حجم عظیم تقاضا برای آموزش نیست. نهضت سواد آموزی الکترونیکی به جای سواد آموزی متعارف، به عنوان یک راهکار برای گذر به جامعه ی اطلاعاتی مطرح شده است، با این تفاوت که اجرای آن به جای بیسوادان جامعه، در میان باسوادترین اقشار باشد. طبیعی است که نظام آموزش کشور، نخستین مکان اجرایی آن خواهد بود.

از جمله عوامل دیگری که بر ضرورت استفاده از آموزش الکترونیکی نوین تأکید دارد عبارتند از :

- افزایش تقاضا برای یادگیری مادام العمر : توجه به گسترش روز افزون علوم و فناوریها و ضرورت به کارگیری آنها در همه ی امور زندگی از جمله محیط های کاری و دانش بر شدن فعالیت های اقتصادی و تخصصی شدن مشاغل، مفهوم کسب و کار نیز دگرگون شده است. کار بدنی در برابر کار فکری بیش از پیش کم ارزش تر شده و مفهوم کارمند دانش به میان آمده است.

- مسئله کیفیت در آموزش: کیفیت در برابر افزایش تقاضا چالش دیگر نظام آموزشی است. بر اساس تحقیقات انجام شده ۷۵

درصد یادگیری بوسیله ی حس بینایی (تصویری) انجام میشود، در صورتی که تنها ۱۳ درصد یادگیری از طریق حس شنوایی (صوتی) (۶ درصد بساواپی، ۳ درصد بویایی و ۳ درصد چشایی) انجام میگردد. با توجه به این که آموزش الکترونیکی از چند رسانه ای استفاده میکند که کیفیت یادگیری را بالا میبرد .

- انفجار دانش: میزان اطلاعات بشر هر ۴ یا ۵ سال دو برابر میشود. این ویژگی به گونهای است که متفکران، عصر کنونی را عصر اطلاعات مینامند. طبق بررسیها سرعت تولید دانش بشری بصورت تصاعدی در حال افزایش میباشد.

- هزینه ی آموزش : هزینه های آموزشی به عنوان یک نوع سرمایه گذاری برای پرورش نیروی انسانی مهم و ضروری میباشد ولی با توجه به منابع کم و افزایش جمعیت این تناسب را به خوبی نمی توان حفظ نمود. (شعبانی نیا و مختاری ، ۱۳۸۷)

ضرورت آینده پژوهی در برنامه درسی تعلیم و تربیت ایران

از منظر برنامه درسی، چالش هایی همچون ضعیف شدن سهم برنامه درسی رسمی در یادگیری و کم توجهی روز افزون به آن، برآورده نشدن نیازها و عالیق دانش آموزان، تربیت یک بعدی (به جای دیدن تمام جوانب تربیتی)، عدم موفقیت دانش آموزان در اجتماع و بازار کار آینده و ناتوانی در حل مسائل، بحران هویت، چندفرهنگی و کم رنگ شدن فرهنگ بومی و ملی، پایین بودن سطح مشارکت در تدوین برنامه های درسی و انعطاف ناپذیری نظام برنامه ریزی درسی ایران و به روز نبودن راهبردهای یاددهی- یادگیری و ضعف در اجرای صحیح برنامه های درسی و محوریت یادگیری حافظه محوری و موقتی و بی سواد بار آمدن دانش آموزان و مسائلی از این قبیل در پیش روی آموزش و پرورش دوره متوسطه خواهد بود و چون برنامه درسی بیشترین نقش را در نظام آموزشی و به نوعی در خط مشی دهی به کلاس

درسی داشته و به نوعی به دیگر عناصر نظام آموزشی نیز جهت دهی می نماید، توجه به این مسایل در برنامه های آینده نظام آموزش متوسطه ضرورتی انکارناپذیر است. (مظاهری، ۱۳۹۶) آموزش مجازی با بهره گیری از پیشرفتهای صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات از راهکارهای نوین توسعه عدالت آموزشی در دنیای معاصر به شمار می رود.

بررسی نوع محتوای آموزشی لازم

از پراهمیتترین مباحث در آموزش الکترونیکی نوین، توجه به ساختار و کیفیت محتوای آموزشی است و در واقع به عنوان یکی از

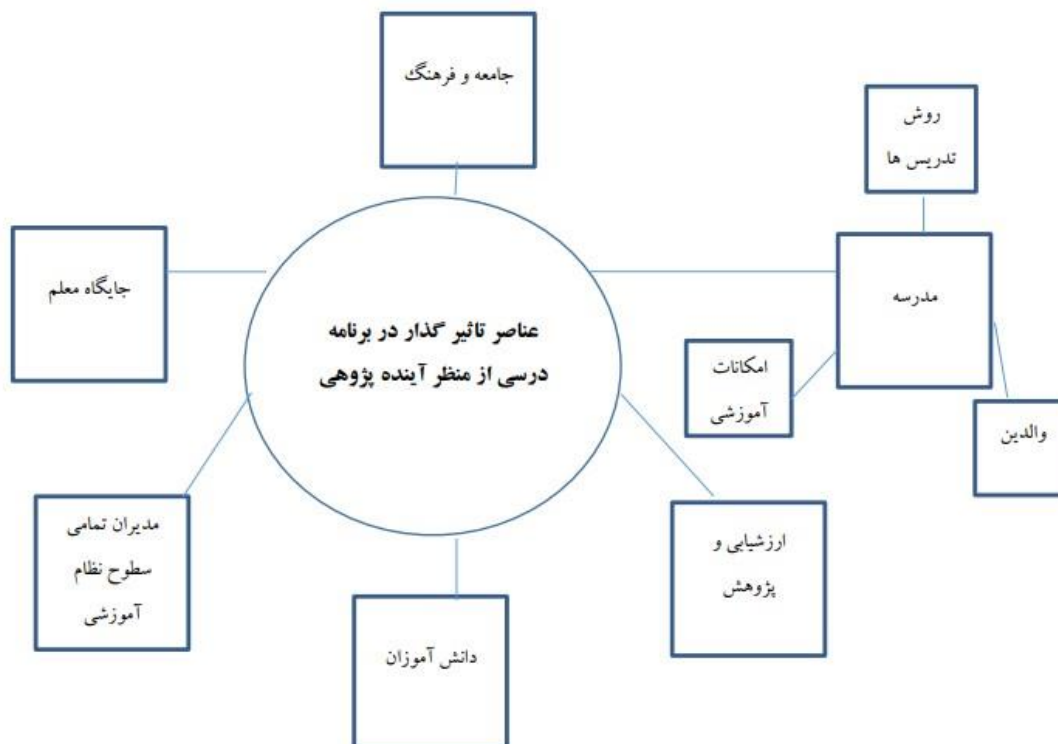
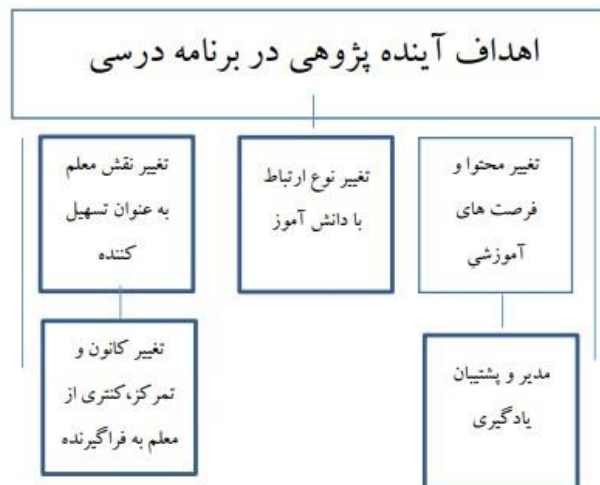
بحث برانگیزترین چالشهای پیش رو، در مراکز ارائه دهنده آموزش الکترونیکی مطرح است (صرافینژاد و همکاران، ۱۳۸۷)

یادگیری الکترونیکی باید ارتباط روانشناختی میان فراگیر و محتوای دروس را به طریقی فراهم آورد که به فراگیران کمک کند دانسته های جدید را انتخاب، تلفیق و بازیافت کنند. اول از همه، باید اطلاعات مهم در تعلیم را انتخاب کنند. سپس باید اطلاعات

جدید را با دانش موجود خود در حافظه درازمدت تلفیق کنند. دستاخر، باید بتوانند دانستهها و مهارتهای جدید را حین انجام

وظایف محوله از حافظه درازمدت خود بازیافت کنند. یادگیری الکترونیکی مفید تمامی این سه فرایند را با تامین تمرینات اجرایی

با ابزارهایی که محیط فیزیکی و روانی کار را منعکس میسازند در خود دارد.

ششمین کنفرانس ملی علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار

6th National Conference on
Humanities and Education With a focus on sustainable development
www.mpconf.ir

نتیجه گیری

جهان پیچیده امروز، آموزش و پرورش را طلب می کند که بتواند متناسب و منعطف با این پیچیدگی، پاسخگوی نیاز های جامعه باشد، از آنجایی که آموزش از طریق برنامه درسی معنا و مفهوم می یابد، می باید با بررسی و بازنگری مداوم، تلاش شود که برنامه درسی با غنای کامل و علمی خود بتواند به تمام نیازهای کنونی و دگرگونی های پرشتاب آینده پاسخ دهد. برای دستیابی به این هدف، باید قبل از اقدام به انجام کار، تلاش با برنامه ریزی کافی انجام بگیرد و ضرورت برنامه ریزی به ویژه در فعالیت های یاددهی-یادگیری برای رسیدن به جزئی ترین اهداف یک واقعیت انکارناپذیر است. (کاظمی نجف آبادی، ۱۳۹۲)

شناخت و آگاهی نسبت به شرایط آینده تعلیم و تربیت، نیاز اساسی مدیران تمامی سطوح آموزش و پرورش و برنامه ریزان و معلمان می باشد که از طریق مطالعات آینده پژوهی پاسخ داده می شود، در برنامه درسی آموزش و پرورش، یک ضرورت قطعی است که نگرش خلاقانه به آینده پژوهی داشته باشند که این رویکرد نوآورانه می تواند از دل تغییرات امروز، واقعیت های فردا را کشف نماید.

منابع

رویکرد آینده پژوهی و نقش و اهداف آن در برنامه درسی، تعلیم و تربیت نوین (مصطفی خلیفه، رضا خلیفه)
ضرورت آموزش مجازی و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان روش تدریس نوین در مدارس کشور (نقی رحیمی زرج آبادی، سجاد رئیس قره درویشلو، علی رحیمی)
تافلر، الوین (۱۳۷۷) (آموختن برای فردا)

ششمین کنفرانس ملی علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار

6th National Conference on
Humanities and Education With a focus on sustainable development
www.mpconf.ir

- بنی سی ، پری ناز (۱۳۸۷) (تغییر ، نوآوری ، اصلاحات و آینده پژوهی در برنامه ریزی درسی)
- کاظمی نجف آبادی ، عفت (۱۳۹۲) (آینده پژوهی و تغییر برنامه درسی)
- مرادی برزل آبادی ، رقیه و عظیم اکبر رستم آبادی (۱۳۹۲) (ضرورت آینده پژوهی و تغییر برنامه درسی آموزش و پرورش)
- صادق ، رسول و همکاران (۱۳۹۲) (تغییر در برنامه های درسی بر مبنای آینده پژوهی)
- عراقیه ، علیرضا و رقیه باقرنژاد (۱۳۹۷) (تبیین آینده پژوهی در ارتقا برنامه درسی)
- کشاوری ، مهدی . حسین یارمحمدیان ، محمدعلی نادری (۱۳۹۶) (محتوای برنامه درسی مبتنی بر توسعه آینده پژوهی در آموزش عالی ایران)
- مظاهری ، حسن (۱۳۹۶) (آموزش و پرورش دوره ی متوسطه از منظر آینده پژوهی)
- صرافینژاد، افشین. نجاریان، سیامک. حقدوست، علی اکبر (۱۳۸۷) (تولید محتوای استاندارد در آموزش مجازی، یک نیاز ضروری، مجله مرکز مطالعات و توسعه ی آموزش پزشکی)
- شعبانی نیا، فریدون و مختاری، وحید (۱۳۸۷) (تحلیل و طراحی سیستمهای آموزش الکترونیکی)